

૧૬૯૪

મધુ કૈટભ અને મહિષાસુર વગ
નાટક.

(યુગવ્રજ ભાવામાંથી)

રચીને પ્રસિદ્ધ કરનાર.

જયશંકર આણંદજી જીની.

નિવાસી ખંભાળિયા.

સલાયા ખંદેરી સરકારી યુજરાતી સ્કૂલનો

મુખ્ય શિક્ષક

અમદાવાદમાં.

મામાની હવેલી મધ્યે અ. યુનાઇટેડ પ્રિ. અને

જ. એ. કંપની "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં

રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યું.

પ્રિ

સ. ૧૮૮૨.

મનુ કેટમ અને મહિષાસુર
નાટક.
(ગુણવ્રજ ભાષામાંથી)

રચીને પ્રસિદ્ધ કરનાર.

જયશંકર આણંદજી જનની.

નિવાસી ખંભાળિયા.

સલાયા ખંદેરની સરકારી ગુજરાતી સ્કૂલનો
મુખ્ય શિક્ષક.

અમદાવાદમાં.

મામાની હવેલી મધ્યે અ. યુનાઇટેડ પ્રિ. અને
જ. એ. કંપની "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં
રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યું.

પ્રથમાવૃત્તિ

ઈ. સ. ૧૮૮૨.

૧૬૯૪

આ પુસ્તક સંબંધી સર્વે હક રચ
નારે પોતાને સ્વાધિન રાખ્યા છે.

દોહરો.

વાંચો મહિષા શૂરતાણું, નાટક પદ્મ પવિત્ર;
મિત્રો અતિ આદરવડે, રચાઈ જોઈ અરિત્ર. ૧

સુત શેઠ સાહેબ.

મુળ આણંદ ચખ્ખર.

આપની મારી પ્રતિ લાંબી મુદતથી
સપુર્ણ પ્રીતિ, હિતસ્વીચિત્ત-
ર, સ્વદેશ સુભેચ્છક અને
ખરા સુધારાના
સાથી તેથી.

આ

મારું નવિન રચેલ ગદ્યપદ્ય નાટક.

પ્રીતિપૂર્વક.

આપનેજ અર્પણ કરું છું.

હું તમારો આત્મકિત મિત્ર.

જે. આ.

“જાની.”

પ્રસ્તાવના.

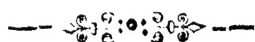
આ નાટક લખવાનો મૂળ ઉદ્દેશ એવો છે કે, આ વિ-
શ્વમાં અવિચારી મનુષ્યો મિથ્યાદંબ રાખી, ઈશ્વરનો ડર
તજી, નિર્દોષ મનુષ્યોને આત્મિક આપવાને બદલે દુઃખ સા-
ગરમાં દોરી, દયાને પાત્ર થએલાને પણ કેવી રીતે હાથ
વર્તાવેછે; તથા તેથી પરિણામે પરમકૃપાળુ પ્રભુ તેનું સત્યાનાથ
વાળી, કેવી અધોરે ગતિને પ્રાપ્ત કરેછે, તેનું ટુંકામાં વિવેચન
અત્રે મેં મારી યથા શક્તિ આપ્યુંછે.

“ધર્મો જયત્યે પાપો ક્ષયત્” આ વેદ વાણીનો અરો
મહાર્થ આ પુસ્તક વાંચવાથી શિદ્ધ થશે. ઈશ્વર સદૈવ સ-
ત્વનો ત્રાતા તથા દયાળુ છે, માટે તેની પ્રીતિને પાત્ર થવા
હમેશાં રૂડાં આચરણુ ધારણુ કરી વર્તનું એ પ્રત્યેક મનુ-
ષ્યનો ધર્મ છે.

એવી શુભ અભિલાષાથી આ પુસ્તક રચી, સન્નનોની
સેવામાં સાદર કહેછું. જે વાંચી થએલા દોષની ક્ષમા કરતાં
આત્મિક આપણા એવી ઉમેદ છે.

સર્વ વિદ્ જનોની સમીપે મારી એજ વિનંતી છે કે, આ
 લઘુ ગ્રંથમાં દ્રષ્ટી દોષ-કિંવા યુક્તિ દોષ નજર આવે તે
 સર્વ સુધારી વાંચ્યો અને ક્ષમા આપશોજી એજ અરજ.

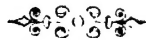
સલાયા ખંદર મકૂલ. } વિા. જયરાંકર આણંદજી
 તા. ૧ લી જુલાઈ ૧૮૮૨ } જાની.

પ્રથમ અંકના

પાત્રો.

સુત્રધાર નાટક કરનાર.
નટી.તેની સ્ત્રી.
વિદુષક મશ્કરો.
ગાણપતિ...શંકરનો પુત્ર.
સરસ્વતિઅક્ષાની પુત્રી.
મધુ..એક દૈત્ય.
કૈટભ.તેનો ભાઈ.
દેવીમધુકૈટભને વરદા- ન દેનારી માતા.
અક્ષાઅક્ષાંડનો કર્તા.
ચિશ્નુશ્રી કૃષ્ણ ભગ- વાન.

ચંડી મધ્યેના. મધુકૈટજ અને મહિષાસુર વધ નાટક.

સ્થળ રંગમંડપ.

(નાટકનો સુંદર સ્કેન.)

સુત્રધાર—પ્રાણવલ્લભા!

નદી—પ્રિયે શી આત્માછે?

સુત્રધાર—સમયને અનુકુળ અિમ્મરુ વિષે ગાયન કરી રશીક-
જનને પ્રસંત કર.

નદી—હું આપની આત્મા પ્રીતિપૂર્વક માન્ય કરૂં.

(ગાયછે)

૫૬.

અિમ્મરુ ગમગમી રહીછે;

વસંત આગળ જલદી ગઈછે. અિમ્મ.

કુલ ખોલ્યે આ વસંત દિશીછે;

મંદમંદ માયા પવન કરેછે. અિમ્મ.

કુલધરા ધમધોર ધૂમેછે;

કોયલ કુંડે પોકાર કરેછે. અિમ્મ.

બાગબગીચે કુવારા

તે મધ્યજન

આડને પક્ષ

તે મધ્યે જૈશી પાવ

અહાપુરી ખીલીછ સીચંદા એ રાહ.

અરેસા સભાસદો આ વાર, મરેકરીને આવ્યા આઠાર.
નાટક નીરખો નવીન વિચાર, ગુણીજન મનધરો મુભસાર.

અરે,

નમી કહું સર્વ ગ્રહસ્થ નિરખાર, જોઈને કરજો જય જય
કાર.

શાંત થઈ કહે 'સત્યપરકાશ,' જુઓ જનમન ધરી ઉદ્ધાસ.
અરે.

હે સ્વામીનાથ, મારા પ્રાણાધાર, પ્રાણપ્રીયે મારી મતિ
પ્રમાણે આપના કહેવા મુજબ ગાયન કર્યું, અને હવે હું
અંદર જઈ આ નાટકના સર્વ એકટરોને એક પછી એક
શુશુગારી પાર્ટ બજાવવા તૈયાર કરુંછું.

(ભય છે.)

સુત્રધાર—આ જગોએ આજ સર્વ સભાસદો આગળ નાટક
કરવાને ધરિદે ભગવત્ સ્તુતિ કરુંછું, એટલામાં આ
વિચિત્ર દેખાવનો બેઠંગો માણસ મારી નજરે પડ્યો,
માટે હું તેને પૂછી જોઈ કે તું કોણ છે—વાહ શું
સ્વરૂપ છે? અરેતું કોણ ?

(મનમાં) વાહવા રોશની સારી દેખાય છે વળી ધ-
રૂં થયા કરેછે, માણસ પણ ધણું
હું પણ તમાસો જોવા

નાટક મંડળી.

જાળી. પણ નહીં નહીં જેવી જંગલમાં રહેવાની
લહેર પડે છે, તેવી અહીં પડશે નહીં; કારણ જંગલમાં
સારાં સારાં ઝાડ જોવાં, કંદ ફળ ફુલ ખાવાં, વગેરે
ધણી તરેહનું સુખ જંગલમાં જ છે માટે હું તો આ
આલ્ખો જંગલમાં.

સુત્રધાર—ઉભારે' ઉભા જંગલમાં જવાવાળા.

વિદુષક—વાહવા થેકયુ થેકયુ. હવે મારી આંખો ઉઘડી. મેં
મે ચકરની ગાડીઓ મુંબઈ, મશ્કત, મેમદાવાદ,
મહુવા, મછલીપટણ વગેરે મોટાં મોટાં શહેરોમાં જોઈ
છે, અને વળી તેના ઉપર માણસ બેસે છે પણ
અહીં તો માણસ ઉપર ગાડીએ પલાણ કરી દીધું છે,
અલ્યા અમયો બાર શું કરવા જાયકી લીધો છે ?
નાખીદને ?

સુત્રધાર—મૂરખ આતો મારો પાછડી છે. ગાડી નથી.

વિદુષક—આદમીની પાછડી એવાં હોય ? જોના મારી કેવી
બડકામણી ને લાલમણી છે—હવે એ બધું ઠીક પણ
તાં નામ કહે તો સાં.

સુત્રધાર—વાહ તારો શી વાત કહે ! પરમશ્વરે તાં દેહાર નવરે
દહાડે ધડ્યું હોય એમ જણાય છે.

વિદુષક—નાના શીરોપુરી ખાતાં બતાવે

સુત્રધાર—એમ ! મને તો આ

પણ તાં નામશું

વિદુષક—અરે માં નામ નથી જા

પણ મારા નામથી અજાણ્યો નહોં હોય, તો તનેતો
આઠ ને અગ્નાયુસ યયાં હથે તોપણ નથી જાણ-
તો ? બરાબર માણસ જેવો દેખાય છે. જે સાંભળ
મારું નામ જંગલી, બીજું તું, ત્રીજું વિદુષકને વ-
નચર હું. પાદ રાખજે હો, બુલતોના.

હંદ્રિસભાનો રાગ.

વાશી હું જંગલનો જેથી, જંગલી મારું નામ;

સોરબકોર મુણીને જલદી, આબોધું આ ઠામ.

પણ હવે તારોને મારો નકામો વખત જામશે માટે
ગુરત તારું નામ દે.

સુત્રધાર—મારું નામ સુત્રધાર.

વિદુષક—અરે એશું ? વિચારીને ભોલ કાંઈ સુત્રને ધાર હોય ?

સુત્રધાર—નાના મુરખ એમ નહોય ઉલટું શું સમજેછે ? અ-
કલનાખારદાન કાંઈ વિચાર કરને કે કવિતાનું પંકિત
૩૫ જે સુત્ર છે અને તેની ધારા જે ધારણ કરે
છે તે સુત્રધાર એમ શીખ.

વિદુષક—અકલનું ખારદાન હું કે તું જે સુત્રધારનો બરાબર
અર્થ પણ આવડતો નથી. સાંભળ જ્ઞાનનું મુખું અહોં

“સુત્રાણી ધારંયતેતી સુત્રધારહઃ

જો હજવદ જમ હડીજી કાઠ તો

—જો તું ખરે વિદ્વાન ભાગતો

વિદુષક —તને આજ ખખર પડી કે વિદ્વાન છે! હું યપો વિદ્વાન
ત્યારે મારો બાપ ખાતો ધાન; મારી માને નહોતા
કાન; ત્યારે હું યપો જંગલી સમાન. કહેશ કાંઈ કહે
તો વધારે પાટ લખ જી.

સુત્રધાર—વાહ તું વિદ્વાન છોતો મને કાંઈ સ્માહતા કરીશ એવા
તારો ભરોશો છે.

વિદુષક —હા તારાએ લાડવા ઉડેલાવા ભાગીશ.

સુત્રધાર—લાડવા બહુ ભાવે છે!

વિદુષક —તને લાડવા નથી જાણ્યા તેથી મન થાતું હશે. હુંતો
અમથી વાત કરું, પણ જમાડતો પાથરે પાથરેના
પચીથ કોળીઆ, સુસમ દાળ બાત સુંડલે, અને
કિંચિત માત્ર કુંડું કદો નેહશે. બાકી રૂચી પ્રમાણે
તૈયારી રાખજે.

સુત્રધાર—નારે ભાઈ તને જમાડીને શું દેવાનું કાઢવાનું છે?

વિદુષક —નાના દેવાળાનું કોણ કહેછે, ઊંધી પાથડી પહેરી આંટા
મારજે. તેમ કરતાં ન જમાડતો તારી મરજી ત્યારે
બીજી શું સાહીતા કરવાની છે?

સુત્રધાર—હું ભગવત લીલા દર્શાવવા મધુકૈટભ અને મહિષા-
સુર. નામના દૈત્યોનું નાટક બજાવી બતાવવા.
તેમાં નાના પ્રકારનાં વિદ્યો પ્રા-
તેવો ઉપાય બતાવ.

વિદુષક—અહોહો એમાં તે શું

સુત્રધાર—વાહ શીવાતા તારી
રાખશકે?

વિદુષક—કેમ તારે યુગ્માં ધાલીને ફરેશું? (નમષ્ટે.)

સુત્રધાર—જાજા જંગમી પુછી આવ.

વિદુષક—(આવીને) હાય હાય જુલી ગયો (યાદ કરેછે.) હાહા

યાદ ચડી આવ્યુંછે કહું કે ન કહું.!

સુત્રધાર—આવડતું હોય તો ભાલી દે.

વિદુષક— દોહરો.

કમૂકી મ કરકરે, જા મુકિ કર વિચાર,

પાતે પાછળે મુકતાં, તેને તું સંભાર. ॥૧॥

સુત્રધાર—બરાબર શ્રી “ગણપતિ” ગજાનન.

વિદુષક—હાહા એજ એની મુતિ કર એટલે તે આવી સંકષ્ટ હરશે.

સુત્રધાર— ચલતી લાવણી.+

ગૌરીનંદન સખ જીગવંદન, કંઈ ચંદન પુજા તેરી;

ધુપદિપ એર અગર આરતી માન બકિત પુજા મેરી.

પ્રથમ સેવ સખકરને તેરી કરનેકું સંકટ સૌ નાશ;

હાલ દીન સેવક બની બજાએ, કપાકરી આપો એમ આશ.

(રાગ ઇંદ્રસભા.)

ગણપતિ ગુરદેવગણી, સમરૂં આ સમે;

દોનદાસ કરગરીકે, આપણે તમે;

“ હરણ સરણતરણ, આ જગતમાં વિષ્ણુ;

દેમ આપણે નમું.

જાનને;

પાડી કલ્યાણજી રતનજીની

(૧૪)

પુજાવિધિ મુજબ કરેછું સાદા થા મને,
રંગભૂમિ મધ્ય આવી કષ્ટ કાષ્ણને;
હે ગુરુ ગણપતિદેવ વંદુછું તને.

ગણપતિ—વરંબૃહી વરંબૃહી—હેવત્સ હું કૈલાસ પર્વતને વિષે
શંકરની સન્મુખ મારું નિત્ય કર્મ કરતો હતો એટલા-
માં તારી દીન કરેછામય સ્તુતિ સાંભળી હું અત્રે
આબોધું તો બોલ તારી શ્રી યાચના છે.

સુત્રધાર—મહારાજ હું ભગવત લીલાનું નાટક કરેછું તેમાં ના-
ના પ્રકારનાં વિધનો આવેછે તે પ્રત્યે યાચ તેવી
પ્રેરણા કરશે.

ગણપતિ—જા, તેમ થશે. પણ તારાં પાત્રો અસાધીએ તે સા-
નવાન કરવા પ્રયત્ન તનયા ઓ “સરસ્વતિ” દેવીનું
ધ્યાનધર—હે બાળકા હવે હું મારે સ્થાનકે ગમત
કરેછું.

સુત્રધાર—માહારાજ વંદન કરેછું.

ગણપતિ—કલ્યાણ બાળકા.

(ભયછે.)

સુત્રધાર—(સરસ્વતિની આરાધના.)

(રાગ હંદ્રસલા.)

સરસ્વતિ દિગ્ભતિ મમમાત સારદા;

શેવકવંદી પાણ્થી કહે ગુણ અપારદા;

સુખઅનંત આપીમારું

દીનદાસ કરગરી

સરસ્વતિ—વરંબૃહી સુત્રધાર

સુત્રધાર—માતૃઓ વંદન કરેછું

સરસ્વતિ—કલ્યાણ બાળકા. અહાહા હે વત્સ હું બ્રહ્મલોકમાં
બ્રહ્માની પાસે આનંદમય વિષ્ણુધારણ કરી નૃત્ય કર-
તી હતી એટલામાં તારી સ્તુતિ સાંભળી અહીં આ-
વેલધું— બાલ એવું શું કામ છે.

સુત્રધાર—મેં ભગવતલીલા કરવા નાટકનો પ્રારંભ કર્યો છે પણ
મારાં પાત્રો અતિઅસર છે તેને કપાદ્રષ્ટીથી સૂત કર-
શે એવી પ્રાર્થના છે.

સરસ્વતિ—તારાં પાત્રો અસાધ્ય છે તે મારા આશીરવચનથી
બ્રહ્મરૂપિ માફક બાધણ કરશે ને મારી કપાદ્રષ્ટીનો
અમત્કાર કેવો છે સાંભળ. “મુકુંદરોતી વાચાલે
પંગુલંમ ગૃહને ગીરી.” મુકુંદ કહેતાં ને પુરૂષ મું-
ગો હશે તે મારી કપાવડે શ્રી મદ્ ભાગવતાદિક ષટ
શાસ્ત્રો અવલોકન કરશે. અને પંગુલ નામ ને લુલ્લી
છે તે મારી સાહાયતાથી મોટા પર્વતોને ઉલંઘન કરશે,
એવો મારો અમત્કાર છે. માટે આ એક નિશ્ચિત
પણે શરૂ કરે હે વત્સ હવે હું મારે સ્થાન ગમન કરું છું.

સુત્રધાર—વંદન કરું છું માતૃશ્રી.

સરસ્વતિ—કલ્યાણ થાય.

શ્રી પગે પછડાઈ છું. મને કાંઈ વરદાન આપોને.

સરસ્વતિ—બધી સભા રંજન થશે.

(જાય છે.)

હવેને હુગડાં શોવું. બીજું ન-
હા! અરે સુતધાર હવે કોણ આવશે?

સુત્રધાર—મધુકૈટભ નામના બે મહાબળવાન દૈત્ય આવશે, તે
 મહા ઉગ્રતપ કરી માતાજી આગળથી “અમ્મર”
 એવું વરદાન લેશે પછી તે ઉત્તમબળની અશ્ત્રાને દુઃ-
 ખ દેશે. અંતે વિષ્ણુ અને દેવી જંને સાથે મળી
 તેનો વધ કરશે. ત્યારબાદ મહિષાસુરની ઉત્પત્તિને
 સ્વર્ગલોક લેવા માટે ઇંદ્રનો ને તેનો મહાસંગ્રામ થશે
 : તેમાં દેવ હારશે અંતે મહિષાસુરનો દેવી વધ કરશે.
 વિદુષક—વાહવા ત્યારે તો હું નોંધશ. (બેસેછે.)

પ્રવેશ ૧ લો.

પાત્ર.

મધુ. કૈટભ. દૈત્ય. માતાજી.

સ્થળ. જંગલ.

(મધુકૈટભ નેસબેર, ગર્જના કરી ધસેછે.)

કૈટભ—અરે જોઈબાઈ મારો, તારો, જળ અને આકાશનો બ-
 નાવનાર કોણુછે, તેનો મને ખુલાસો કરી આપ કે
 શંકા દુર થાય.

વિદુષક—(નેપથ્ય) હાપ હાપ નીરાંતનો આરામ લેવા બેઠો

આરાનાંબુંડ જેવા બરાડા મારતો અપોરો

વેછે—બલે દોડાદોડ કરે નાંકું.

રાખ બેશીશ એટલે કમ

મધુ—કનીષ્ઠ બાઈ તને કાંઈપણ શક્તિ

સાંભળ, આ અશ્ત્રાંડ જળાકાર છે

જા, હુંને તું એવાં ચાર પદાર્થ જોવામાં આવેછે
ખજીરું કાંઈ પણ જોવામાં આવતું નથી—અને
આપણે ક્યાંથી પેદા થયા છીએ તેની પણ અખર
નથી. તો આજે ચાર પદાર્થ જોવામાં આવેછે તેના
કર્તાને તો ક્યાંથીજ દેખવાના? પણ આ પદાર્થ જો-
વાથી નકી થાયછે કે તેનો કાંઈ કર્તા હોવો જોઈએ,
એમાં શંસય નથી.

કેટલ—ખરાખર એમ છે તો તે કર્તાનો આકાર કેવો, રહેવાનું
ઠેકાણું ક્યાં, શું ઉદ્યમ કરેછે વગેરે વાતનો નિશ્ચય
કરવો જોઈએ અને સોધ કરી વરદાન મેળવવું—આ
ખજીરાંડમાં કોઈ પણ જગોએ તેનું રહેવાનું ઠેકાણું
હશે, માટે તેનો શોધ કરી જાતકર્તાને જોવો જો-
ઈએ. વૃથાકાળ ગુમાવવો નહીં, એ શુરવિર પુરુષનો
ધર્મ છે તો સોધ કરવા જોઈએ તો સાહે.

મધુ—કર્તા પુરુષ બહુ હુશિઆરને ચતુરછે જોયો તેનો પાર
કોઈ પામતું નથી પણ તને એવો વિચાર થયો કે
સોધ કરી વરદાન લેવું. તો ચાલો સોધ કરવા.

(જાયછે.)

(બંને સાથે મળી ગાયછે).

॥ રાગ રામગ્રી. ॥

ગર્જી, અમ દૈત્ય એ ભાઈ;

તોય ન મળ્યો ક્યાંઈ. મહા.

નુકા અપાર;

મુઆ, મળ્યો નહીં કરનાર. મહા.

નીરનદી નીરખી બહુ, જોયો પાતાળ લોક;
 ક્યાંય ન કર્તા લાધીઓ, ફાંફાં માર્યા આ ફોક. મહા.
 મોટાં બંધકર જંગલો, જોયાં મન ધરી હામ;
 ગ્રાઝાં ગ્રાડોને ગ્રાડીઓ (યાં) જોયો પ્રભુનો મુકામ મ.

કૈટભ—અરે મધુ મહામુંગ્રાયછે, મારું અહો નિશમન;
 કર્તા ક્યાંયે મળતો નથી, દુઃખી થયુંછે તન. મહા.

મધુ—બટકી બટકીને જુલા પડ્યા, અરે કૈટભબાઈ.
 વનદિશે આ બિહામાણું, હુંતો Xખીમરું આંધ. મહા.

રામ કાફી.

પ્રભુ અમે આવ્યા ધહાં, દારણ વનમાં રખડી રઝળી. પ્ર. ટેક.
 મુંદર તટ સરોવર શાભે આ, સસ, શાર્ફલ, જુલંગ બનેછે. પ્ર.
 મકૂટ, હરણાં, રીંછો, હાથી, રોઝ, શિઆળસામાં સૌ ધસેછે. પ્ર.
 ખુંડો મચ્યાંછે ગ્રાડોનાં ગ્રાઝાં, હમંગે પક્ષી બધા હારમેછે. પ્ર.
 ખગમાં ખગ, વળાં કોકીલ, કાળી, મોર મધુર મો પોકાર કરેછે. પ્ર.
 કાગ, કપોત, ને કુંજો કલ્લોસે, હંસ, સારસ, હોલાં અતિશય વસેછે.
 બયાનક બાસે જુમી આ બારી, કૈટભ મારી કામા કંપેછે. પ્ર.
 કૈટભ—અહા જોઈબાઈ આ એકાદ્યવનમાં બહુ સોય કર્મો ખ
 જુ ક્યાંય કર્તા પુરખ દેખાતો નથી હવે શું કરવું!
 નિદુષક—(નેપથ્ય.) અરે મુરખ કર્તાછે ખરો પણ
 શકેલછે. કારણ.

કાળ

પાપાણે ન જણાય કે

X બીલું. + બટ બાજકરાત

(૧૯)

ધાતુ કાષ્ટની માહિ, રહ્યો નથી અંતર જામી.

બાવ પ્રતાપે સદા દીએ દર્શણ આ ઠામે;

કુરેશ્ચીર મનકરી, તોજતો પ્રભુને પામે.

કૈટભ—હે નહોં મળે ? તારા કહેવા પ્રમાણે કરીએતો મળશે ?

વિદુષક—(નેપથ્ય.) હાતો મળશે.

(અંદરથી આકાશવાણી. ઐમ. ઐમ. થાય

છે. તે સાંભળી દૈત્યનું વિશ્મય થવું.)

મધુ—અરે બાહ સાંભળ સાંભળ કર્તા પુરુષ બોલે છે. મારે

આંકાર મંત્રનું ઉચ્ચતપ કરો કે કર્તાનાં દર્શન થાય.

(નપ કરવા એકા.)

દેવી—અહો મધુકૈટભ વરંબ્રુહી વરંબ્રુહી.

મધુકૈટભ—માતૃમી શીરવંદન કરીએ છીએ.

દેવી—કલ્યાણ થાઓ વત્સ.

મધુ—માતૃમી આપે આપના ચંદ્રવદની મુખાર્પિદના દર્શન આ
પ્યાં આ એક અમારા ઉપર એટો ઉપકાર થયો છે,
પરંતુ અમને એક વરદાનની ઇચ્છા છે.

દેવી—માગીશો ને માગવાનું હોયતે. હું આ વખત તમારું ઉચ્ચ
તપ જોઈ પ્રસન્ન થઈ છું.

મધુ—હે મૈયા આપ અમારી પર બહુ ખુશી થયાં હો નેધી,
અમે વરદાન માગીએ છીએ કે કોઈ દિવસ અમારું
મૃત્યુ ન થાય કદિ થાય તોપણ અમારી ઇચ્છા વચર
ન થાય. કેમકે અમને મૃત્યુનો બપ બહુ છે તો મોત-
ના બપથી રક્ષા કરશો.

દેવી—જાઓ તે પ્રમાણે થશે.

(અદર્શ.)

મધુ—તથાસ્તુ માતૃશ્રી. બાઈ આપણી મન કામના સિદ્ધ થઈ;
હવે નીર્ભયથી ફરવું. આપણને મોતની બીક ને હતી
તે મટી, હવે આ દુનિયામાં કોણ બળવાન નેહો છે કે
આપણનું નામ લે તેમ છે. મારા બાહુ બળથી ને
કેવીપૂર્વથી ધુળવું છું.
પડદો.

પ્રવેશ. ૨ જો.

પાત્ર.

બ્રહ્મા, મધુ, કટૈભ. ને દેવી.

(સ્થળ ક્ષીર સાગરમાં કમળ ઉપર બ્રહ્મા વિચાર.)

બ્રહ્મા—(મનમાં) વાહ આ સહસ્ર દળ કમળ બહુ મજેનું છે.
તેની મનોહર સુગંધી દશ દિશાએ પ્રકાશ પામી રહેલ
છે. પરંતુ મને કેણે ઉત્પન્ન કર્યો છે; અને મારો કર્ત્તા
કોણ છે. તેનો મને અહોનિશ વિચાર થયા કરે છે તો
ચાલને જોઈ આ કમળ નીચે હશે (કમળ પાસે જઈ
જોય છે) અહોહો આ નલીકા જેતાં સહસ્રો વર્ષ
ચાલ્યાં ગયાં પણ અંત આવતો નથી—ચાલ કમળ ઉપર
જઈ બેસું, નહીંતો કમળ છુટી ગયા બાદ બેસવાની
જગ્યા નહીં મળે (કમળ ઉપર બેઠા.) અહાહા હાં એક
જળ, આકાસ, કમળ, અને હું એવાં ચાર પદાર્થ જો-
વામાં આવે છે. પણ આ ઊજડ જગ્યામાં કોઈ આવી
મને મારશે તો મારી સાહીતા કરવા વાજુ કોઈ નથી

પણ હાલ સાંત રહેવું. કેમકે તે સર્વત્ર એમ સર્વ વાતે સિદ્ધ થાયછે. જોણે આકાસ, જળ, સ્થળ ને મને બતાવ્યો તેકાંઈ એાછો ચતુર નહીં હોય. એમ એનાં કરતવ્ય જોવાથી માલમ પડેછે—જો માંડું શરીર, નેત્ર, નાશિકા, કાન, મુખ, હાથ, પગ વગેરે પાંચ સાનેદ્રી તેમજ બુદ્ધિ, મન, પ્રાણ, અંકાર, આત્મા, ઇત્યાદિ જોણે કર્યું છે. તેજ શાહીતા કરશે એમાં સંશય નથી. માટે તેનું ધ્યાન ધરું.
(નેપથ્યમાં સમાધિ.)

કૈટભ—અરે પ્યારા બાઈ હ્યાં સુગંધી બહુ મનોહર આવે છે. જોથી જણાયછે કે પાંચમું કાંઈ નવું પદાર્થ હોય—ચાલો શોધ કરીએ. (સોધ કરતાં બ્રહ્મા દીઠા જોઈ દરયા ને ગર્જનાથી બ્રહ્માને કંપ થઈ.)

બ્રહ્મા—હરેહરે પરમાત્મને નમઃ અહાહા હું મારા મન સાથે ક્યારનો વિચાર કરતો હતો તેટલાજ વખતમાં બહુ સંકષ્ટ પ્રાપ્ત થયું. ક્યાંય જવાનો ઉપાય નથી. હવેતો પરમાત્માની હસ્થા પ્રમાણે થશે. મારો કાંઈ ઊપાય નથી.

કૈટભ—બાઈ આતો બહુ સુગંધી વાળું સહસ્ત્રલ્લસ કમળ જોવામાં આવેછે અને તેની ઉપર એક પુરૂષ ચાર મુખ વાળો બેઠોછે. ચાલો તેને ઉઠાડી દેઈએ (પાસે જઈ.) અરે ચતુર મુખી તું કોણછો અને આ કમળ ઉપર શું કરવા બેઠોછો; તેમજ તારી શું શક્તિ છે, તે જલદી કહી બતાવ.

બ્રહ્મા— રાગ ઇંદ્રસલા.

બ્રહ્મલોકનો રાજા હુંધું, બ્રહ્મા માંડું નામ;
કમળ મને પરમેશ્વરે આપ્યું, બેઠોધું આ ઠામ.

(૨૨)

શક્તિ મુજને તેણે આપી. તારે શુંછે કામ;
આલ્યા જાઓ જલદી, અત્રેથી હું લઈ હરીનું નામ.
આલ્યા જાઓ હું ઈશ્વર આરાધના કરુંછું ઋત જાઓ;
નહોતો બાળીને બરમ કરી નાખીશ.

મધુ—

રાગ ઇંદ્રસભા.

બકબક બકબક બેઠો થું કર, તુજને કરશું હાર;
કમળ છોડી આલ્યો જા જલદી, નહોતો લડ આ વાર.
તારા જેવા મેં અતિ માર્યા, તેવા કરું તુજ હાલ;
જલદી જુધ મુજ સાથે કરજે, નહોતો જાતતકાળ.

કૈટભ—

(રાગ ભેરવી.) પ્રભાત^૧.

અરે ચતુર મુખી બ્રહ્મ કરે ઈહાં શું કામ;
મન રંજન આ કમળકુલ, શુરવીરોને કામ. અરે.
બંધકાર ભુમિ વિશે, તેં ધર્મુછે ધ્યાન;
અહોનિશ નિદ તજી, કેનું બજે નામ. અરે.
સુંદરે કમળ કુલ આ, શુરા પુરુષનું ઠામ;
જુધ અમારી સાથ કરો, બેસ જઈ મુકામ. અરે.
આ સુંદર સહચર દળ કમળ શુરવીર પૂરવ માટે છે. તારે
તેના ઉપર બેસવાનો હચ્છા હોયતો અમારી સાથે સંગ્રામ
કરી જીતીને બેસ. નહોતો કમળાસન છોડીદ.

બ્રહ્મા—

(રાગ ભેરવી.) પ્રભાત

અરે દૈત્ય હું કરુંછું રામનું ભજન;
શું કરવાને દુઃખ દિઓછો દુઃખે માંડું મન. અરે.
સહચર દળ કમળ કપાએ, ઈશ્વર યઈ ઉમંગ;

૧ કરૂણા નિધાન ઈશ્વર રાગ.

આપું દાસ જાણી મને, બન્નુ તજી અંત. અરે.
કેટલ—ગડગડ ન કરતાં કમળાસન અમારે સ્વાધીન કર.

પદ્મા—અરે દૈત્યો તમારો કમળ લેવાનો આગ્રહ જોઈ કહું છું કે
તમારે એક ઘડી પછી આવવું જોવા મારો વીચાર હશે
તેવો જવાબ આપીશ.

મધુ—જે વિચાર કરવાનો હોય તે કરીલે. અમે આ ઘડી પાછા
આવીએ છીએ. (જાય છે)

પદ્મા—(દેવીની રતુતિ.)

લલિતહંદ.

અરે જગજે માત માહરી, કપા અતિ કરી આવજે અહીં.
પ્રયજ દૈત્ય જે આ સમે થયા, મેહર કરીને મારજે મયા.
જમી આ સમે આવજે નકી, તુજ પિતા મને આશરો નથી.
વિપત્તિ આધિએ ડોલું હું અહીં, તુજ થકી મને મારસે નહીં.
ગજસ.

અરે ઈશ તુ મુજ તાત થઈને, આ વખત દેખાડ્યો કાં!
હું નિર ઓથને તું સાય થા, ૧ આ વખત લેજે ધ્યાનમાં. અરે
રહું રાતદિ મુખ નામ હું, તુજ તાથું આઠે જામ કહું;
જો સાય* થાતો આવજે તું. આ મધુને મારવા. અરે.

દેવી—(આવી આંટો દઈ જાય છે.)

પદ્મા—અહાહા આ વીજળી જેવો પ્રકાશ શેનો થયો વાર? હશે.
(ધ્યાન.)

પડદો.

(૨૪)

પ્રવેશ ૩ જો.

પાત્ર.

દેવી. વિષ્ણુ.

(સ્થળ ક્ષીરસમુદ્રને કાંઠે દેવી વિષ્ણુને જગાડે છે.)

દેવી—અરે મહા વિષ્ણુ જનન થાઓ કેમકે આ સૃષ્ટીનો હવે
અંત આવ્યો છે. અને ફરી નવી સૃષ્ટી જનાવવી
છે. જગત કાર્ય સિદ્ધ કરવાને મધુકૈટભ નામના બે દૈત્યો
મારા વરદાનથી પ્રખ્યાત થયા છે, પણ હાલ વર્તમાન
કાળમાં તે બહુ ઉન્મત જની ખલ્લાજોવા ગરીબને મહા
દુઃખ દીધે છે તેને માટે આપ ત્યાં જઇ ખલ્લાને
મદદ દઈ દૈત્યો સાથે યુધ કરો. અને પછીનું આવી
તેની બુદ્ધિમાં મોહ કરું છું પછી તમારી સાથે તે વાંતમાં
બંધાશે, ત્યાર પછી મૃત્યુ થશે. માટે સૃષ્ટી નીર્માણ
કરવા સુચન થયું છે તો કૃપા કરી ત્વરીત પધારશો.

વિષ્ણુ—સહર્ષ માન્ય કરું છું. આ ચાલ્યો. (જાય છે.)

પડદો.

પ્રવેશ ૪ થો.

પાત્ર.

મધુ, કૈટભ, ખલ્લા, વિષ્ણુ.

(સ્થળ—સમુદ્રને કાંઠે દૈત્યો ખલ્લા આગળ કમળ માગે છે.)

મધુ—અરે ચતુર મુખી તારે મોઢેથી તેં અમારી પાસે પામના

(૨૫)

કરી હતી કે એક ઘડી પછી આવવું તે અગ્નિ આ-
વ્યા છીએ, જુધ કર અને જુધ ન કરવો હોય તો ક-
મળ છોડી ચાલ્યો જ.

(રાગ ભેરવી) પ્રભાત.

જલદી ઉઠ કમળ છોડી, ચાલ્યો જ આ રાત;
હડખડાવી ચુરો કરું, હાડ ભાંગું માન. જલદી.
રામ તારો કયે ઠામ, છુપાયો નાદાન;
તૂંધો હોય ધથનને, તુજ ખસાવે જાન. જલદી.
(ગર્જના કરી ખસાના હાય આલ્યા)

અહા—

શ્લોક.

અન્યદ્વેષાભદૈવન્મૃત્યુ, પરદ્વેષાદુનક્ષયઃ

રાજદ્વેષાભ્યવેનાશો, બ્રહ્મદ્વેષાત્કુલક્ષયઃ

માટેહું તમને કહુંહું કે મારા જવાં નિરઅપરાધી અને
અનાય આદર્શનિ શું કરવા દુઃખ દીઓછો. હું
નક્કી કહુંહું કે આ ગુણો ધર્મર નહીં સાંખે.

મધુ—માયાકુટ નકર. તારું ડહાપણ જાણ્યું. રાખ.

અહા—

દોહરો.

અરે મુર્ખ મનમાં કદિ, મદ ન ધરીશ લગાર;
મદથી નાશ થશે નકી, આપદ પડે અપાર.

(દૈત્યો આવાં કટુવાક્ય સાંભળી ક્રોધાંધ થઈ ખસાના
હાય આવી નીચે ફેંકે છે તેવામાં વિજય આવ્યા.)

વિધાયુ—

મનહરછંદ.

અરે ફુરુદૈત આ ગરીબને શું કરવાને,
મારોછો તમે બે મળી અંકારી આવેશમાં;
બ્રાહ્મણ બનેછે ઈશ, એક ચિત્ત અહોનિશ,
જનમ કરવાનું તમે ધાર્યું ને કે ધ્યાનમાં;
બળ બાહુમાં ને હોય, તોજ મારી પાસે આવો;
મદ આપનો ઉતારી નાખું આ પલકમાં;
આવો આવો આવી જાઓ, જુધ કરવાને ઝટ;
ખોટા ડોળ ધાલુ ખંડી નાખું આ બળકમાં.
અરે ફુરુદૈત એ અનાથ આદમીને શું કરવા ફુઃખ દી-
ઓછો. તમારી આગળ બળ પરાક્રમ હોય તો આ-
વો મારી સાથે યુદ્ધ કરો.

કૈટભ—બુહુજ સાંઝે આજ અમારી મન કામના સિદ્ધ થઈ કે
મકે ધણા રોજથી અમે પણ સોધ કરીએ છીએ કે
કોઈ આવી અમારી સાથે યુદ્ધ કરેતો બહુ સાંઝે મારી
ઈચ્છા યુદ્ધ કરવાની છેતો આવ જુદ્ધ કરવા.

(એકાણું વનમાં મહા સંગ્રામ.)

મધુ—અરે વિર પુરૂષ તે અમારી સાથે બહુ યુદ્ધ કર્યોએ અને
યુદ્ધ કરતાં પાંચ હજાર વર્ષ ચાલ્યાં ગયાં તેમાં તારી
યુદ્ધ કરવાની કૌશલ્યતા નેઈ અમે બહુ પ્રસન્ન થા
છીએ, માટે ને નેઈએ તે માગીલે.

વિધાયુ—હુંને વરદાન માગીશ તે આપશો કે !

કૈટભ—હા અમે દેવાને તૈયાર છીએ. ને વરદાન માગવાનું
હોય તે માગીલે.

વિષ્ણુ—હું માંગુ છું કે મારે હાથે તમારૂં મૃત્યુ થાય. એ મેં સંકલ્પ કર્યો છે તો તે પાર પાડશો.

કૈટભ—વાહ વીર પુરૂષ તારી સતુરાહને બુદ્ધિ બળ જોઇ અન્ન ખુશી થયા છીએ—પણ તેં જે વરદાન માંગ્યું તેમાં કાંઈ નફો નથી. માટે બીજું માગ.

વિષ્ણુ—દેવો મને કાંઈ બીજું વરદાન લેવાની જરૂર નથી મારે તો એટલુંજ વરદાન જોઈએ કે મારે હાથે તમારૂં મૃત્યુ થાય.

મધુ—વાહવા તેં અમને કપટ યુક્તિ કરી ડગી બીધા છે, માટે અમે પણ જે વચન માગીએ તે મિથ્યા ન કરતાં પાર પાડવું.

વિષ્ણુ—હા, તમારે જે માગવાનું હોય તે માગી લ્યો.

મધુ—હે મહા પુરૂષ “જ્યાં પૃથ્વી હોય ત્યાં અમને મારવા પણ જળમાં મારજે માં” એ વચન આપ.

વિષ્ણુ—અરે તમે પણ મને ઠગવાનો ઉપાય કીધો છે કેમકે પૃથ્વી નથી તો ક્યાંથી લાગવી. માટે તમારૂં વચન મિથ્યા જશે. પછે તમારી મરજી.

કૈટભ—અહાવિર પુરૂષ, પૃથ્વી વિના અમને મારવા નહીં, કારણ કે અમે યુદ્ધ બહુ કર્યો છે, જેથી થાકી ગયા છીએ તો પૃથ્વી ઉપર જરા વિશ્રામ લેવો છે—અને કદાચિત્ત પૃથ્વી નહીં મળેતો મરતી વખત પૃથ્વીની વાસના અમારા મનમાં રહી જશે. જેથી ફરી જન્મ, મરણ થશે. તે વાસના મટાડવાને વાસ્તે તમારી આગળ પૃથ્વી ઉપર મરવાની વાચના કરી છે. અમે કાંઈ તર્ક

કરતા નથી.

વિઠ્ઠલ—હેવીર દેવો તમારૂં મથાઈ સાન સાંભળી બહુ પ્રસન થયો
હું—અને તમારૂં મૃત્યુ પૃથ્વી ઉપર થાય તો તમે રાજી!

મધુકૈટભ—હા, તો અમે બહુરાજી છીએ.

વિઠ્ઠલ—ઠીક આવો આ મારી ઝાંગછે તેને પૃથ્વી માની તેના
ઉપર તમારાં મસ્તક રાખી વિશ્રાંતિ લ્યો. એટલે ત-
મારી વાસના છૂટી જશે. અને તમને મોક્ષ થશે.

(વિઠ્ઠલએ મધુકૈટભ* માર્યા.

પડદો.

અંક પ્રથમ. સમાપ્ત.

— ❦ —

દોહરો.

પ્રથમ અંક પૂરણ થયો, ઇશ્વરની કરુણાય;
રચનાં બીજા અંકની, રૂડી રીત રચાય. ૧
ઇશ્વરને સમરૂં સદા, ગણપત ભાગું પાય;
વાણી વીમળ થવા મને, માતા યાન્ને સાય.X

(૨૯)

અંક બીજા

મહિષાસુર દૈત્ય વધ.

પાત્રો.

ઇંદ્ર	સ્વર્ગનો રાજા.
બૃહસ્પતિ	તેનો ગુરુ (૩૫).
નારદ	સર્વૈત્ર ખપ્પરે લાવ નાર ૩૫.
સેનાધીપતિ	ઇંદ્રના લશ્કરનો ઉપરી.
જમ	જમ પુરીનો રાજા.
મહિષાસુર	રંભાશુરનો પુત્ર.
ચામર	મહિષાસુરનો પ્રધાન.
શંકર	મહા દેવ.
અન્ના	અન્નાડનો કર્તા.
વિષ્ણુ	ભગવાન.
દેવી	મહિષાસુરનો વધ કરનારી માતા.

પ્રવેશ ૧ લો.

પાત્ર.

છંદ્ર—બ્રહ્મરૂપિતિ, નારદ, સેનાધિપતિ, મહિષાશુર, ચામર;

(સ્થળ છંદ્રની સભા.)

છંદ્ર—અહો ગુરુમાહારાજ આજે મને મંદ શુકન થાયછે, અને
મારૂ વામઅંગરૂ રકવા કરેછે, તેથી કાંઈ નુકશાન થશે
કે કેમ? અને કદિ થશે તો એવું શું વિગ્રહશે મહારાજ!

બ્રહ્મરૂપિતિ—રાજા હું કહું તે સાંભળ આ સ્વર્ગ, મૃત્યું, અને
પાતાળ એવા ત્રણ લોકમાં ને કોઈ પ્રાણી દેહ ધારણ
કરેછે, તેમાં આહિતો દૈવ હોય, અથવા દૈત્ય હોય યા
રાક્ષસ, ગંધર્વ, પનંગ, વગેરે જોણે દેહ ધારણ કર્યોછે
તેને જ વસ્તુ પ્રાપ્ત થાયછે.

છંદ્ર—ગુરુ મહારાજ, તે આપ મારા જેવા પામરને કૃપા કરી કહો.

બ્રહ્મરૂપિતિ--

શ્લોક.

કર્મણા જાયતે જંતુ, કર્મેણૈવા વિલીયતે,
સુઃખંદુઃસ્વંભય, ક્ષેમ, કર્મેણિ વાભિપદ્યતે.

ભાવાર્થ—જન્મ, મર્ણ, સુખ, દુઃખ, ભય, ક્ષેમ, એ જ
વસ્તુની શરીર સાથેજ જન્મ થાયછે તેમાં ને કોઈ ધર્મ-
વાન પુરુષને સુખ પ્રાપ્ત થયું છે તેમાં તે હર્ષ નથી કરતો
અને કદિ દુઃખાદિ પ્રાપ્ત થાય તો તેમાં તે ભય પામતો

નથી માટે તું પણ ધૈર્ય ધરી પરમાર્ય કરી આ દુર્લભદેહ
સકળ કર. (એટલામાં નારદ આવ્યા.)

હંદ્ર—(સાનંદાશ્ચર્ય થઈને.)—પધારો મહારાજ આપ અત્રે
પધાર્યા તેથી હું મને મોટો બાગ્યશાળી સમજું છું જેમ
ત્રણ લોકમાં પવન ફરે છે તેમજ તમે ફરો છો તો આજ
કાલ પાતાળ લોકમાં અને મૃત્યુલોકમાં શુંશું વર્તમાન છે,
કયો યોદ્ધો બળવાન છે, અને સામર્થ્યમાં એટલે એવા રા-
જા કોણ છે.

નારદ—હે હંદ્રરાજ આવા તારા ગ્યાય યુક્ત અને ગંભીર વિ-
ચાર સાંભળી હું બહુ પ્રસન્ન થયો છું, અને તારે સદા
એવાજ વિચાર રાખવા જોઈએ એમ વેદવાણી વહે છે.

શ્લોક.

કઃકાલકાનિ મિત્રાણિકોદેશઃકૌવ્યયાગમૌઃ

કસ્યાહંકાચમેશક્તિ,રિતિચિંત્યંમુહુર્મુહુ.

તાત્પર્યાર્થ—શુંશું વર્તમાન છે, કોણ કોણ મારા મિત્ર છે,
દેશકાળ કેવો છે, શું ઉપજ છે, શું ખર્ચ છે, મારી શું શક્તિ
છે એવા વિચાર બુદ્ધિમાન પુરુષ હમેશાં કરે છે. માટે
તારે પણ હમેશાં એવાજ વિચાર રાખવા જોઈએ—
પરંતુ તે મૃત્યુ અને પાતાળ લોકનાં વર્તમાન પુછ્યાં તે
સાંભળ—એક રંભાધુર નામના દૈત્યે શંકરે ઊપર મહા
ઉગ્રતપશ્ચર્યા કરી તારે શંકરે પ્રસન્ન થઈ વરદાન માગવા
કહ્યું તારે રંભાધુરે બહુ ભારી વરદાન માગી લીધું.

છંદ્ર—એવું બારે વરદાન શું માગ્યું!

નારદ—રંભાશુરે કહ્યું કે માહારાજ મને પુત્ર નથી, તો તે તમારા અંશથી મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય, અને તેનું કોઈ દિવસ મૃત્યુ ન થાય— કદિ મૃત્યુ થાય, તોપણ આપ્તા બ્રહ્માંડની તેજ શક્તિ એકઠી કર્યે તેમાંથી એક કુમારીકા ઉત્પન્ન થાય, તેના હાથથી મારા પુત્રનું મૃત્યુ થાય. એ મારી ઇચ્છા છે તો પુરી પાડશો—ત્યારે શંકરે તથાસ્તુ કરી વરદાન આપ્યું બાદ શંકર અંતરધ્યાન થયા. તો હે ઇંદ્રરાજ શંકરના વરદાનથી રંભાશુરને મહિસાશુર નામનો મહાખળવાન પુત્ર ઉત્પન્ન થયો છે. તેનું આ વખત બહુ પ્રખળ છે અને તેણે ઉભયલોક જીતી લીધા છે હવે સ્વર્ગ લોક જીતવાની તૈયારી કરે છે તો તેને માટે હું તને સૂચના કરવા આવ્યો છું માટે યુદ્ધ કરવાની તૈયારીમાં રહેજે અને બહુ હુશિયારીથી યુદ્ધ કરજે. (નારદ અંતરધ્યાન)

છંદ્ર—અરે સેનાધિપતિ.!

સેનાધિપતિ—આજ્ઞા મહારાજ.

છંદ્ર—આપણી ચતુરંગી સેનાનો બંદોબસ્ત કેવી રીતે રાખ્યો છે; અને ઊંટ, ઘોડા, હાથી, પેદલ, વગેરે કેટ કેટલા છે.

સેનાધિપતિ—

મનહર છંદ.

તીર તરવાર બાણ મારવાના દાવ પેચ;
બંકુક, ખરછી, ફેંકવામાં હુશિઆર છે;
દંડ, લાકડી રમત, પેચ કુસતીના જાણે,
અંગવાજવાનું કામ બધા લોક જાણે છે;

સોળપટાવન સાથે સામીલ રાખ્યું સદા;
 પોદા જોરાવરનો તો સેના મધ્યે વાસછે;
 રથી, મહારથી, સણુગારી સદાસજ રાખું;
 ઇંદ્રમહારાજ મારા પ્રેમથી પ્રણામછે.

મહારાજધિરાજ આપણી સેનામાં આઠસો જીટ, પાંચ-
 સો પેદળ, હજાર હાથી, તો તેરસે તોરીંગ, તેરસે તોપ, સો
 જ પટાવત, મહારથી પોદા, અને મહાજનવાન મલ્લો સાથ
 સર્વ સેના તૈયારછે મહારાજ.

ઇંદ્ર—શાબાસ ઘણું સરસ કામ રાખ્યુંછે—અરે જમરાય.

જમ—હાજર મહારાજ શું આસા.

ઇંદ્ર—(ગુલચમન પરાબિધુવા ધુપા ઝરીહે. એ રાગ.)

જમરાય તમે જમપુરીનો કો'હેવાલ;

સુણું બંદોબસ્ત મેંન માંડે ખુશી બહુ થાય.

જમ—મહારાજ આજ આઠાર, બેશી ઊમંગે;

જમપુરીનો બંદોબસ્ત, કહું તમ સંગે;

જનજીઠ વદે પાપીર, તેને કંઈ ઠાર,

લોહચંબ લગાડી બાય, માંડે નિરધાર.

સૌસૌ જન સૌ ઠામ અતિથે રમેછે;

કરે પેરે ગીરનું કામ હમેશ દિશેછે.

ઇંદ્ર— જમરાય તમે હુશિયાર, યાર છો મારા;

ખુશી થયો સુણી હેવાલ, વાત કહી પ્યારા.

જમરાય યારે જનવાન, વાત સુણુ મારી;

સજ યધને બેઠો રહે, કરી તૈયારી.—

કારણ કે આવે એક મહિષને નામે;

છે દૈત્ય બડો બળવાન મારે આ ઠામે.

(ગર્જના કરી મહિષાસુર આવ્યો.)

ઇંદ્ર—હે દુષ્ટદૈત્ય તો મૃત્યુ અને પાતાળ લોક જીત્યા તેમ આ
લોક તુરત નહીં જીતાય, તારો મદલું ક્ષણવારમાં ઉતારીશ,
તારા આત્માને ક્ષણવારમાં જમદાર મોકલું છું. જોઇલે
અરે જમરાય આ દુષ્ટદૈત્યને તારા લોહસ્થંભથી પાયમાલ
કરી દેવલોકનાં દર્શણ કરાવ.

જમ—જેવી મહારાજની આજ્ઞા. આવ ચંડાળ આવ શું જોસ.

(મહિષાસુરે જમનો યુદ્ધજમ નાઠો.)

મહિષાસુર—અરે ઇંદ્ર તારૂં ઇંદ્રાસન મારે સ્વાધીન કરી આલ્યો
જા. નહીંતો આવ જીધ કરવા.

ઇંદ્ર—હે મદાંધ દૈત્ય તારો પાયમાલ મારા શિવાય બીજો કોઈ
કરનાર નથી. સેનાધિપતિ!

શ્લોક.

હસ્તીત્વકુશમાત્રેણ વાજીહસ્તેનતાઙ્યતે. ॥

શૃંગીલગુહહસ્તેન खड्गहस्तेनदुર્जन. ॥ ૧ ॥

તો હે શુરા સેનાધિપતી તારૂં વીજાળ અડગ ધારણ કરી
આ દુષ્ટ દૈત્યને તેનાથી પ્રહાર કર. દુર્જન માણસને અ-
ડગથી પુરાં કરવાં એમ ઉપરનું શાસ્ત્રાર્થ સુચવે છે.

સેનાધિપતિ—મહારાજ હું આપનો લુણ હરામી નહીં યતાં

મારો શુદ્ધ બુદ્ધિથી તેના સાથે સંગ્રામ કરીશ—હે દુષ્ટદૈત્ય
તે ધણાધણા પોદાઓ સાથે યુદ્ધ કર્યો હશે, પણ મારા
જેવાનો કોઈ દિવસ હાથ નહીં દીઠે હોયતો આવ બતાવું.

મહિષાસુર—આવ આવ તારા જેવા ધણા રોજ્યા તેની સાથે
તું પાશુ. (સેના, મહિ યુદ્ધ સેના નાઠો.)

ઈંદ્ર—હે દૈત્ય તે મારા માનીતા મહોના જીવ લીધા છે પણ
તેનો બદલો હું થોડો વારમાં વાળીશ. અને તને આ
ઘડી યમપુરીમાં પહોંચાડું છું ત્તેમણે—આવ જીવ કરવા.
(ઈંદ્ર મહિ. યુદ્ધ ઈંદ્ર નાઠો મહિ
ઈંદ્રાસન ઉપર બેઠો.)

ચામર—અરે મહિષાસુર મહારાજ આપ આ ઈંદ્રાસન ઉપર
બેસતો અને આપણા જોધા જે બળવાન છે તેવાઓને
તમારી ચોકી રાખવા રાખી હું ઈંદ્રાદિ દિગપાલ સૌ ભાગી
ગયાછે તેને દશ દિશાએથી પકડી આ વખત આપની
હજીર આવું છું. (જાયછે.)

મહિષાસુર—(મનમાં) હરીગીતઃછંદ.

આ ખેસ ખેડક બહુ બની, અદભુત રમણિક આપતી;
જેમ અસલ રાજ ધર્મની તેમ, સબા સુંદર જાનતી.
હીરા જડિત મંદીર અણ્યા, ચક્રચક્રીત કાચ પથારીઆ;
કનકે કરી સુભ સાગર લીંપો, મહેલને સોબાવોઆ. ૧
સ્ફંટિક મણિના માળ, રત્ન જડિત તેને સ્થંભ છે;
ચક્રચક્રીત ઝુમરે ઝગમગે, વીશાળ કોચ પલંગ છે.
હાંડી, હોઝોળા, હીંચકે, જળી પાંજરાં પક્ષી તણા;

ગાદી ગણીયા ગોઠ્યાને, આરસા શામિ ધણા. ૨
પડદો.

પ્રવેશ ૨ જો.

પાત્ર.

ધંદ્ર, યમ, સેનાધિપતિ, અન્નરૂપતિ, અન્ના વગેરે.
(સ્થળ અન્નલોકમાં ધંદ્રાદિ દેવતાઓ અધ્યાની મુતી કરે છે)
ધંદ્રાદિ— (આરતિ.) x

જે હરિહર અન્ના, જે હરિહર અન્ના;
શીવ નંદી હરિ ગરૂડે. હંસ ચડે અન્ના. (૨)
ઉત્પતિ સ્થિતિ કરણે, પ્રથમે જગતંયા;
ત્રીશુભ, ચક્ર, કમંડળ, શક્તિ ધરે અંખા. (૨)
મિંતામણી કૌસ્તુભ સુખ, શિવ ધરે નર મુંઠા;
નારદ સારદ ગાયે, નૃત્ય કરે રંભા. (૨)
ત્રીગુણ રૂપની આરતી ગાયે ઉછરંગા;
કહે કલ્યાણ મન વાંછિત, પુર્ણ કરે અંખા. (૨)

અન્ના—(આવીને) અહો ધંદ્રાદિ દેવમણો તમને આવું થું કુઃખ
પ્રાપ્ત થયુંછે, કે સર્વ દેવ સભા મળી મારે ત્યાં આબ્યા?
ધંદ્ર—ભગવત્ એક મહિષાશુર નામનો દૈત્ય શંકરના વરદાનથી
બહુ ઉદ્ધત બની મપોછે તેણે અમારાં સર્વ દેવતાઓનાં
અધિસ્થાન ખુંચી લીધાં છે માટે કૃપા કરી તે મહિષા-

x મારા ગુરૂ ત્રિગુણ કલ્યાણી રતનની ખનાવેલ,

શુરનો નાથ કરી લીધેલાં સ્થાન અમોને સ્થાપિત કરાવશે
એવી અમારી પ્રાર્થના છે.

અહ્મા—તમે સર્વ દેવ વૈકુંઠપતીની પાસે જાઓ. અને તેની
સાહીતા લઈ સર્વે કૈલાસ પતિની પાસે જાઓ હું પાછ-
ળથી સ્નાન સંઘાદિક માફ નિત્ય કર્મ કરી આવું છું.
(દેવ જાયછે)

પડદો.

પ્રવેશ ૩ જો.

પાત્ર.

ધંદ્રાદિ, દેવતાઓ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શંકર.

(મથળ વૈકુંઠમાં વિષ્ણુનો મહેલ.)

ધંદ્રાદિદેવ—(વિષ્ણુની સ્તુતિ કરેછે.)

સારફુલ વિક્ષિપિત છંદ.

હે સર્વો પરિચેષ્ટ સર્વ વ્યાપીક કલ્યાણ કારી પ્રભુ;
વૈકુંઠા મહાધિપતિ માહારાજ તારી કૃપાએ નમ્ર.
આ વખતે મહાદુઃખછે, તેનો હોંસે કલે તુજકને;
મહિષાસુરદે દુઃખઅતિ, આબ્યા અમે તુજકને. ૧
માટે વારે આવજો હે કરુણા નિધાન આ દાશની;
નાથ કરોને દૈત્યો, આથા અમોને ઘણી આપની.
સર્વ અમે તુજ આશરો, માગી લખએ ખડુ ખારથી;
ખીન્ન દેવ બલે બાણું, પણ તારા જેવા એક નથી. ૨

વિષ્ણુ—દેવમણો આવી તમારી શું દુદૈશ થઈ ? અને આવો

ફુધટ સંગ્રામ કરવા વાળો યોદ્ધો બળવાન કોણ છે ?
 ઇન્દ્ર—મહારાજ મહિષાસુર નામના દૈત્યે અમારાં રહેવાનાં સ્થાનકો
 ખેંચી લીધાં છે અને મહા સંગ્રામ કરી અમને નસાડી
 મુક્યા. માટે તેનો નાશ કરી અમને સાહીતા કરશો ?

વિશ્ણુ—અહો કેવો અકરાકર—રાજ તારા જેવા ન્યાઈ રાજેન્દ્રને
 આવા કુષ્ટ દૈત્યે કુઃખ દીધું તે જોઈ મારી રૈંમાંચ
 ઉભી થઈ જાય છે. પણ શું કંઈ કે તેને શંકરનું અભય
 વચન છે. માટે આપણુ સર્વે શંકર આગળ ચાલો
 જઈએ. (બ્રહ્મા આવીને)

બ્રહ્મા—ધણુજ સાઈ મારો પણ એજ વિચાર હતો નારઝોથ
 આદમીને ઘટતી મદદ આપવી એ આપ જેવા પરોપ-
 કારી પુરુષનું કામ છે માટે ચાલો શંકરની પાસે જઈ
 મદદ માગીએ. (જાય છે.)

પડદો.

પ્રવેશ. ૪ થો.

પાત્ર.

ઇન્દ્રદેવ, બ્રહ્મા, વિશ્ણુ, શંકર, માતા, મહિષાસુર.

ચામર વગેરે.

(સ્થળ કૈલાસ પુરી.)

ઇન્દ્રાદિદેવ—(શંકરની મુતિ કરે છે.)

લાવણી.

કરસમરન શંકર કૃપાળ, સખ પત્રક ન્યાલ કરતે બોલા;
 જપત જપસખ મીઠે પાપ, સખ મીઠે તાપ તનકે ધોરા.
 બરમ અંગ ધર, ગૌરીસંગ શીરલસત ગંગ લહરી ઘોલા.
 ભુવન અંગફની ધર ભુજંગ, શીર ચમકેરંગચંદર ઘોલા.
 ત્રીનેત્ર જવાલ લોચન લાલ, કર ખિંડુમાલ ચંદન ગોલા.
 ધર રૂંઢમાલ ભુજંગ કાલ, ગળે વિચ્છગરાલ નીલંદોરા;
 મગચર્મ છાલ આસનડાલ, અજકો ખિસાલ પહેરો ચોલા.
 કરધર કૃપાળ ત્રિશુળધાર, ડમરકે તાલ ડિમડિમ ધોરા.

શંકર—અરે ઇંદ્રાદિ દેવ, ખદ્ધા, વિબળું આજ સર્વ એકત્ર
 સભા મળી મારે ત્યાં આવ્યા તેનું શું કારણ? એવું શું
 સંકષ્ટ પ્રાપ્ત થયું છે ?

વિબળુ—મહારાજ આ વર્તમાન કાળમાં મહિષાસુર નામનો દૈત્ય
 આપના વરદાનથી બહુ ઉન્મત બની ઇંદ્રાદિ દેવતા-
 આનાં અધિસ્થાન ખુંચી લીધાંછે, માટે તેનો નાશ
 કરેશો એવી આશાછે. તો તે પાર પાડશો.

શંકર—હુ દેવગણો મેં તેને વરદાન આપેલું છે માટે આપણે
 સર્વે હિમાલય પર્વતમાં ચાલો અને ત્યાં સર્વ દેવતા
 આની તેજ શક્તિ એકઠી કરી તેમાંથી દેવી ઉત્પન્ન કરી
 તેનો વધ કરાવશું.

પડદો.

(પડદાની બહાર ઉભી તેજ શક્તિ
 એકઠી કરી માતાની સ્તુતિ કરેછે;)

ઇંદ્રાદિ દેવતા—

પદ. ૧

જય જય હે દયાવંત તું દેવી.

વિનતી સુણી મયા આવજે વેલી,

જય

આવી તું દુઃખ સર્વે દેવતા હરજે,

કૃપા મહા મૈયા અમપર કરજે.

જય

તુલ્યગતિ અતિ મોટી તું બહુ નામી.

બીડ બંજન શેવકને છો આરામી,

જય

(પડદો ઉઘડોછે અને દેવી દર્શન.)

દેવી—અહો હરિ, હર, પ્રદ્મા, ઇંદ્રાદિ દેવ સર્વે મળી મારી સ્તુતિ કરી મને બોલાવી એવું શું કામછે?

શંકર—મૈયા મારા વરદાનથી રંભાશુર નામના દૈત્યને મહિષાસુર નામનો મહા બળવાન પોદ્ધો ઉત્પન્ન થયોછે તેને મૃત્યુ ન થાય તેવું વરદાન મેં આપેલું છે, અને કદિ મૃત્યુ થાય તો આખા જગતની તેજ શક્તિ એકઠી કર્યે અને તેમાંથી એક દેવી ઉત્પન્ન થાય તે તેની સાથે દ્વંદ્વયુદ્ધ કરી નાશ કરે તોજ મૃત્યુ થાય તેના માટે આપની આરાધના કરી બોલાવેલ છે. તો કૃપા કરી તેનો નાશ કરશો.

દેવી—અહો દેવગણો હું એ દુષ્ટને હાલધડી યુદ્ધ ટંકાર કરી બોલાવી યુદ્ધમાં ઠાર કરુંધું.

(યુદ્ધ ટંકાર કરી મહિ બોલા.)

મહિષાસુર—એવો કોણ પોદ્ધો બળવાન છે કે મને યુદ્ધ ટંકાર કરી બોલાવ્યો? આવી જય સામે.

દેવી—અરે ફુજ ક્ષણમાત્ર ગર્જના કરીલે. તું બહુ મદોનમત
બની ગયોછે પણ હું જ્યારે મધુપાન કરીશ ત્યારે તારો
નાશ કરીશ. પછી બધા દેવતાઓ ખુશી થશે અને હર્ષના
નાદ કરશે. (મધુપાન કરી.)

ધંદ્રસભાનો રાગ.

અરે ફુજ હું તુજને મારું, નહીં લાગે ક્ષણવાર;
મધુપાન કરી હું મારુંધું, યાશે નેજેકાર.
દેવ બધા રાજી થઈ જશે, એવોછે આ દાવ;
બડગ ગૃહી હું તુજને કહુંધું, યુદ્ધ કરવાને આવ.

મહિષાસુર—હું“અનિત”નેછે મને વરદાન આપેલું છે તેનાથી
પણ મારો નાશ ન થાય ત્યારે તુંતે શું વિશાદમાં છે?

ધંદ્રસભાનો રાગ.

અરે બાળકન્યા આત્રીજી, નહીંતો મીરીશ માર;
યુદ્ધ કરવાની તારે મરજી, વો થાજે તૈયાર.
હાથ ગૃહીશિરોઈ હોંસથી, લઈ ઉઠો આ ઠામ;
અહોનિશ મનમાં રમતી જો, તે પુરો થઈ હામ.

બલું બક્ષી હાથ આળ્યું છે. આવ જીધ કરવા પછી ને-
ધસે. આ સુરાના ઝપાટા.

દેવી—અરે ચંડાલ, રે નોમ, તું કાંઈ વિચારીને બોલે અને હું
તારો તાત્કાળ વધ કરવાનીહું. તારા મનમાં એટલો બધો
અંકાર ન રાખ. આ મારી સમક્ષે નોંધ'સે તેણેથીજ
તારો વધ કરવાની. આવ.

(મહાયુદ્ધ તેમાં મહિષાસુર વધ
દેવતાઓ ખુશી થઈ માતાજીને
પુષ્પવૃષ્ટી કરેછે.)

વિદુષક—મુવા મુવા આતો મને મારી ખાશિ શું? જીને કચીકા
જેવી આંખો કેવી કહાડેછે. બાઈ ત્રીશ માંખ મારી
એકત્રીશ મારખાં થયા— જીને કે વાહાલ થયા—
અધધધ આંખુ ન કાઢે ન કાઢ હું બી મરું છું ચીંતા
નહીં લે આહુ આંખુ વીચી જાઉં એટલે દેખીશ નહીં
અને બીશિ નહીં.

સુત્રધાર—બાઈ વિદુષક ડરમાં હું આજે તારો આભારી થયો
છું, કે તે ઘટતી મદદ આપી સભાતા મન રંજન રા
ખ્યાં. તેથી તને પણ શાખાશી ઘટેછે.

પડદો.

૧અંક બીજો સમાપ્ત.

૧ આનાટક મારામિત્ર ગુરુ ત્રવાડી કલ્યાણજી રતનજીએ
તાની ખંભાળીઆ નવીન સત્ય પ્રકાશ નાટક કુંપની માટે
વૃજભાષામાં બનાવ્યું તેનું ગુજરાતીમાં બાપાંતર મેં કર્યુંછે—

(૪૩)

(છિલે સર્વેએ મળી કરેલી પ્રાર્થના.)

૫૬.

પૂર્ણ થયોછે ખેલ—સજ્જનો પૂર્ણ થયોછે ખેલ.

કુષ્ઠમધુ કૈભે મળીને;

ખલ્લાને કુઃખ દીધેલ—સજ્જનો.

કુઃખ દીધાથી તેને વિષયુએ;

ખુશી થઇને હણેલ—સજ્જનો.

મહા બળીએ મહિપાસુર બારી,

મારવા ઇંદ્ર આવેલ—સજ્જનો.

માતાજીએ સજી સાજ સર્વથી;

મહિપાસુરને કપા ઠેર—સજ્જનો.

અંકારી પુરૂષના આ હાલ બનીઆ;

દેવેંદ્ર ખુશી થએલ—સજ્જનો.

મીત્રો મારાને ભેટ આ મુકું.

કલમ ચલાવી પહેલ—સજ્જનો.

જેશંકર હું દાસ તમારો;

આપ અતિ મુધરેલ—સજ્જનો.

(૪૪)

વાંચનારાઓને વીનંતી.

દોહરા.

પ્રીતિ પુસ્તક આ રચ્યું, પહેલું મારા યાર;
 સુંદર ગામ ખંભાળીએ, હકવંતે હાલાર. ॥ ૧ ॥
 નાટકની રચના રચ્યું, સૂઝ્યો એહ વિચાર;
 યયા શક્તિથી આ કર્યો, નાટકનો વિસ્તાર ॥ ૨ ॥
 લખવા માંડ્યું લખણે; મનમાં ધરી ઉમંગ;
 સાર ગૃહો સમજી તમે, તો આનંદ મુજ અંગ. ॥ ૩ ॥
 હસ્તદોશ આ પુસ્તકે, દીસે ઠામો ઠામ;
 માફ કરો આ મિત્રને, જે તમ તણો ગુલામ. ॥ ૪ ॥

ગીતી આર્યા.

મહિષાશૂર નાટક આ, સૂઝ્યો વાંચો સુધારીને પ્રીતે,
 અમ મમસાર્થક કરેશો, આશા એવી ધરૂ રશિક રીતે. ૫
 કામવિકટ નાટકનું, અદ્ય મતિથી બને નહીં તેહ,
 યદા તદા તોપણ, લખ્યું ધરીને પરી પૂરણ નેહ. ૬
 વાંચો સર્વ વિચારી, મુખ્યદિ ધારી બહો સરસ સાર;
 જયશંકર જાનીના છેવટ એકે નકિતમસ્કાર. ૭

— ❀ ❀ ❀ —

જે સદ્ગુહસ્થોએ મને આમળથી મદદ આપી આભારી
કર્પોછે તેઓના મુખારક નામ આ નીચે જાહેર કરુંધું.

નામ	હુદ્દો	નકલ.
મી. દેવકરસન ગોવિંદજી	પોરબંદર	૧૦
મી. ગોવંદજી વી. નાનજી	જુનાગઢ જ્યુક્સેલર.	૧૦
મી. વસનજી દેવનંદ	સલાયા સ્કુલ. માસ્તરે સાહેબ	૬
મી. મથુરાંદાસ વી. બાધા મહાજ.	રાવલ પ્રાંત હાતાર.	૬
મી. બીંખાભાઈ કુંવરજી	સલાયા સમ્પોષ્ટ માસ્તરે સા.	૬
મ. નરભિરામ ગોપાલજી	ખંભાળીઆ તાલુકા સ્કુલ માસ્તર. ૪	
મ. મોતીચંદ કહાનજી	ખંભાળીઆ સમ્પોષ્ટમાસ્તરે સા. ૪	
રા. જીવનલાલ મગનલાલ	ખંભાળીઆ શીળી ડાકતર	૪
રા. પીતાંબર આંપસિંહ	ખંભાળીઆથી દ્વારકા લાલન ઓવ. ૪	
રા. સુંદરજી હીરજી	કાળાવડ કન્યાશાળાના મહેતાજી	૪
શે. જીવરાજ મોરારજી	ખંભાળીઆ	૪
મી. લાધા બાણજી	માંડવી બંદર આસિ.	૪
આ. પ્રાણજીવન શીવરામ	ખંભાલીઆ	૪
શે. વીડલદાસ દેવજી	ખંભાલાઆ	૪
પુનાતરે કાનજી પ્રાગજી	સલાયા સ્કુ. કમિટિના મેંબર	૪
ડા. ડોસા પસુ.	મેંબર	૪
રા. બાણજી મેધજી	મેંબર	૪
ડા. ગોકળ ખટાઉ	મેંબર	૪
વોરા અલીજી ઉકાબાઈ	મેંબર	૪
રા. કેશવલાલ મુગટરામ.	સલાયા બંદરે કારકુન.	૨
મી. જમજીવન દ્યારામ.	ખંભાળીઆ તાલુકા સ્કુ. આ.	૨
મી. કાળીદાસ રાજબાઈ	બેડ બંદરે સ્કુલ માસ્તર.	૨
મી. લાધા નથુભાઈ	સળાયા આકર્ટીંગ પોષ્ટમાસ્તર.	૨

મી. લાલજી	હીરજી	સલાયા વહી વઢી ઉમેદવાર.	૨
રા. આણંદજી	વહાજી	કુંતીઆણા તાલુકાસ્કુલ માસ્તર.	૨
રા. નૃસીંહપ્રસાદ	તુલસિહરામ	દેવડા સ્કુલ માસ્તર.	૨
રા. ગોકળદાસ	દેવજી.	સલાયા ખંદર અવલ કારકુન.	૨
રા. શામજી	શીવશંકર.	સલાયા માંડવી કારકુન.	૨
રા. કરસનજી	જીવરામ.	ખંભાળીઆ દરવારી લાઇન. ઓવ૦	૨
રા. શેવકરામ	ચિન્મનાથ	ધોરાજી તાલુકાસ્કુલ. પે. આ.	૨
રા. સામજી	વીડલજી	સલાયા ફોજદાર.	૨
રા. મોતી ચંદ	નારણજી	વવાણીઆ કચ્છ દરવારી કાર.	૨
રા. અમૃતલાલ	જેશંકર	વવાણીઆ વડા કારકુન.	૨
રા. હરીશંકર	કરશનજી	સલાયા ખંદર.	૨
હા. જીડા	ખટાડિ.	સલાયા.	૨
હા. હરીદાસ	બાજી.	સલાયા.	૨
હા. ગોપાલજી	ધ્યાળજી	સલાયા.	૨
રા. આણંદજી	હરજીવન.	સલાયા વહાણ માપણી કારકુન.	૨
રા. તુલજીરામ	રણછોડજી	શીહોરકરે. કચ્છ માતાના મઠનામે.	૨
રા. મોરારજી	અજીરામર	કચ્છ દેસલપુરે દરવારી સ્કુ. મે.	૨
રા. જ્ઞાલાલ	અનુપરામ.	કાળાવડ સ્કુલ માસ્તર.	૧
મી. પ્રેમજી	જેતસિંહ કબિ	મુંબઈ.	૧
રા. મકનજી	રામજી	લાઠી સ્કુલ આસિ૦ માસ્તર	૧
રા. ડાહ્યા	મકનજી	ખંભાળીઆ સ્કુલ આસિ.	૧
રા. ભુલાબાઈ	જેરામ.	"	૧
રા. માનશંકર	જમશંકર	"	૧

રા. ગૌરીશંકર પુરુષોત્તમ	„	૧
મી. જ્ઞેશંકર વિહલજી સંસ્કૃત પાઠશાળાના વિદ્યાર્થી.		
	માંડવી બંદર	૧
રા. લક્ષ્મીશંકર ભગવાનજી સલાયા કારકુન.		૧
રા. દયાશંકર ભગવાનજી સલાયા ફોજદારી કારકુન.		૧
રા. મોરારજી સામજી સલાયા મુકુલ બીજા આસિસ્ટન્ટ.		૧
રા. દેવીદાસ ખનાભાઈ કાગાવડ મુકુલના પે. આ.		૧
રા. વશનજી વી. શવજી	„ બી. આ.	૧
રા. નથુરામ વી. ધનજી	„ વિદ્યાર્થી.	૧
મી. જગજીવન પીતાગર	ખંભાળીરયા.	૧
મા. ડોસાલાલ કાળીદાસ ખંભાલીઆ		૧
મી. રતનસિંહ ગોકળજી ખંભાળીઆ મામડી મુકુ. મહેતાજી		૧
હા. રતનસિંહ લાલજી સલાયાબંદર		૧
હા. લધા ડોસા	સલાયા બંદર	૧
હા. વલભદાસ હરીદાસ સલાયા મુકુલ ત્રીજા આસિ		૧
હા. દેવરામ કાળીદાસ કસ્ટમ કપાણી સલાયા બંદર		૧
હા. રતનસિંહ ડુંગરસિંહ મુંબઈ વિદ્યાર્થી.		૧
મી. રાજરામ ગોપાલજી ખંભાળીઆ મુકુલ વિદ્યાર્થી		૧
મી. ખીમજી મથુરાદાસ મુંબઈ		૧
શા. લલુભાઈ બાલમુંકેદરાય મુંબઈ સ્ટોરકીપર		૧
શા. પુરુષોત્તમ જમનાદાસ મુંબઈ. આસિ. સ્ટોરકીપર.		૧
રા. નગીનદાસ લાલદાસ મે. મુંબઈ વિદ્યાર્થી		૧
રા. જલદવજી માધવજી કૃતિયાણા મુકુલ પે. આસિ.		૧

૨૧. ઘેલા કાળા	„ ખી.આ.	૧
૨૧. નથુ વચ્ચે	સલાયા ઉમેદવાર	૧
૨૧. અંબાશંકર વાલજી	કચ્છ બે રાજા મુકુલ મારતર	૧
૨૧. મુળજી હંસરાજ	વવાણીઆ	૧
૨૧. ઘેલા પાધીર	મુકુલ મારતર વવાણીયા	૧
૨૧. મુંદરજી બાણજી	વવાણીઆ	૧
૨૧. નાનચંદ ગોપાલજી	„	૧
૨૧. ગોવંદજી અમીચંદ	„	૧
૨૧. મનસુખ નેમચંદ	„	૧
૨૧. બેચરજી જીવણજી	„	૧
૨૧. પોપટ મનજી શેઠ	„	૧
૨૧. રૂપચંદ વીરજી	„	૧
૨૧. પ્રાણજીવન જ્યેષ્ઠ	„	૧
૬૧. પુરુષોત્તમ ખટાઉ	સલાયા બંદર	૧
વકીલ વીઠલજી શીરાજ	સલાયા	૧
૬૧. મનજી માવંજી	„	૧
૬૧. ખીમજી હીરજી	„	૧
૬૧. માધવજી વાલજી	„	૧
૬૧. વચ્ચામ ખીમજી	„	૧
૬૧. બાણજી રામજી	„	૧
૬૧. રાધવજી દયાજી	„	૧
૬૧. દેવજી બીમજી	„	૧
૬૧. નારણદાસ મેઘજી	„	૧

કુલ ૧૬૭ નકલ.

સૂચના.

કવિતારૂપ કાઠિઆવાડ ઈલાકાની ભૂગોળ—(ખા-
કી થોડી રહી છે.) કિંમત ૦-૧-૬

રાવણ સાથે રામની વિષ્ટિ—વિરસથી બરપુર એક
ગાયનરૂપી નાટક. કિંમત ૦-૧-૦

મધુ કૈટલ અને મહિપાસુર વધ નાટક—ઉપરની ચો-
પડીઓ ને ને જોઈએ તેણે નાચે લખેલ
ટૂંકાણેથી રોકડી કિંમતે ટપાલનો અર્ધો
આનો વધારે મોકલી મંગાવી સેવી.

ટૂંકાણાં.

સલાયાઅંદર—મારી પાસેથી.

ખંભાળિયા—સરકારી ગુજરાતી સ્કૂલના
આસીરૂંટ નગજીવન દ્વારામ
પંજા પાસેથી.

જીનાગઢ—બુકસેલર ગોવિંદજી વિ. નાનજી
ટૂંકાણું છાયાં બનર.

પ્રસ્તાવિક પદ્ય—તૈયાર છે. ધરાકો યએ હપાવવા
વિચાર છે.

નયશંકર આણંદજીભની.

અંદર સલાયા સ્કૂલનો મુખ્ય શિક્ષક.

